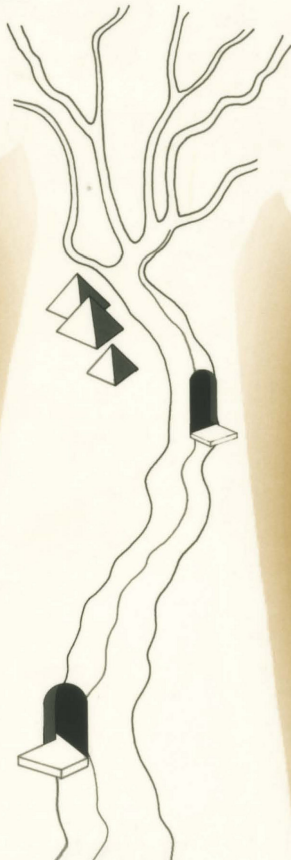

Rainer Maria
RILKE

Hiljainen taiteen sisin

Kirjeitä vuosilta
1900-1926

TAI-teos

Hiljainen taiteen sisin

Rainer Maria

RILKE

Hiljainen taiteen sisin

Kirjeitä vuosilta 1900-1926

Toimittanut ja saksan kielestä suomentanut

Liisa Enwald

TAI-teos HELSINKI

Valikoiman kirjeet ovat teoksesta Rainer Maria Rilke, *Briefe*. Herausgegeben vom Rilke-Archiv in Weimar. In Verbindung mit Ruth Sieber-Rilke besorgt durch Karl Altheim. Insel Verlag, Wiesbaden 1950.

Näköispainos ntamo 2012

ISBN 978-952-215-311-1

Valmistaja:

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

www.ntamo.net

© Liisa Enwald ja TAI-teos 1997

86.4

Kansi Veijo Muroke/Studio Arkki
Paino Karisto Oy
Hämeenlinna 1997

Sisällys

<i>Lukijalle</i>	7
Clara Westhoffille 18.10.1900	13
Clara Rilkelle 8.4.03	16
Lou Andreas-Saloméille 8.8.03	18
Clara Rilkelle 15.09.05	24
Clara Rilkelle 20.1.07	26
Clara Rilkelle 13.6.07	29
Clara Rilkelle 24.6.07	31
Stefan Zweigille 11.8.07	34
Clara Rilkelle 13.10.07	35
von Wille 21.10.07	38
Jakob Baron Uexküllille 19.8.09	40
Elisabeth Schenk zu Schweinsbergille 4.11.09	43
Marie von Thurn und Taxis-Hohenloheille 30.8.10	49
Marlise Gerdingille 14.5.11	52
Lou Andreas-Saloméille 28.12.11	55
Lou Andreas-Saloméille 10.1.12	61
Marie von Thurn und Taxis-Hohenloheille 13.11.12	68

Lou Andreas-Salomé	8.6.14	72
Ellen Delp	27.10.15	77
Lotte Hepner	8.11.15	79
Marie von Thurn und Taxis-Hohenlohe	26.11.15	86
Ilse Erdmann	9.10.16	89
Lou Andreas-Salomé	20.2.18	91
R. Sille	22.11.20	93
Kreivitär Mille	10.3.21	95
Nora Purtscher-Wydenbruck	25.9.21	98
Robert Heinz Heygrodt	24.12.21	102
Ilse Blumenthal-Weiss	29.12.21	106
Robert Heinz Heygrodt	12.1.22	108
Anton Kippenberg	9.2.22	112
Marie von Thurn und Taxis-Hohenlohe	11.2.22	114
Rudolf Bodländer	13.3.22	116
Margot Sizzo-Noris-Crouille	17.3.22	121
E. de Wille	20.3.22	129
Margot Sizzo-Noris-Crouille, loppia	1923	134
Werner Milch	14.2.24	142
Alfred Schaer	26.2.24	145
Hermann Pongs	17.8.24	149
Witold Hulewicz	13.11.25	156
Hans Ulbricht	24.3.26	163
<i>Kirjallisuutta</i>		166

Tämä neljäkymmenen kirjeen valikoima on koottu Karl Altheimin toimittamasta *Briefe*-laitoksesta (Wiesbaden 1950), joka sisältää 436 Rainer Maria Rilken kirjettä – sellaisenaankin vain murto-osan 1875-1926 eläneen itävaltalaislyyriikon koko kirjetuotannosta. Omana valintakriteerinäni on taiteen luomisen ja vastaanottamisen teema, rilkeläisen estetiikan ja runousnäkömyksen kehitys vuosien 1900 ja 1926 välillä.

Teoksen nimi *Hiljainen taiteen sisin* ei sellaisenaan sisälly kirjeisiin eikä ole yhdenkään Rilken teosoriginaalin otsikkona, mutta se kertoo Rilkele tärkeästä keskittämisen ja sisäistämisen eetoksesta, jonka valossa taidefilosofiaa on mahdoton erottaa siitä, mitä hän puhuu kuolemasta tai elämästä. "Hiljaista sisintä" voi edustaa taiteentekijän yksinäisyys tai omatunto, esineen oleminen, tahsi siemen- ja kohtutilassa kypsyminen. "-- taide voi kummuta vain puhtaasti nimettömästä, hiljaisesta keskuksesta." (Rilke 22.11.20.)

Näkökulma, josta Rilke estetiikkaansa käsittelee, vaihtelee kirjeen vastaanottajan, tavoitteen ja osin ajan mukaan. Kuvanveistäjä-vaimolleen Claralle Rilke hahmottelee esinefilosofiaansa, joka on sittemmin antanut suuntaa eurooppalaisen lyriikan modernismille. Hän pohtii Auguste Rodinin ja Paul Cézannen – kahden

suuren esikuvansa – suhdetta työntekoon, ihailee käsi-työmyisyyttä, silmän ja käden tarkkuutta, mutta yhtä mieluusti "maalaa" itse. Maisema aukeaa tällöin sisään ja ulos, luonto on portti rilkeläiseen metafysiikkaan, jossa "maailman sisätila", *Weltinnenraum*, on keskeinen käsite.

Claralle osoitettuja on valikoiman alkupuolen kirjeistä suuri osa. Vuonna 1907 päivättyjen viestien runsaus tässäkin teoksessa selittyy osin sillä, että Rilke kirjoitti noihin aikoihin vaimolleen joka päivä "taidesseitään". Puolisot asuivat erillään avioliittonsa enimmän ajan, eikä kirjeenvaihto lakannut Rilken viimeisinä vuosinaan.

Jos teoksen alkupuoli painottuu kuvataiteeseen, keskittyy loppuosa runouden pohtimiseen, ja sitä voi karkeasti jakaa kolmeen ryhmään: opastuskirjeisiin aloitteleville lyyrikoille, oman luovan työn tilityksiin sekä vastauksiin tutkijoille ja muille tuotannon tulkeille. Rilkeläisten opastusten tunnetuin osa lienee kymmenen kirjeen sarja "nuorelle runoilijalle"; se on erillisenä ilmestynyt miltei kaikissa Euroopan maissa. Suomeksi toimitin sen 1993 (*Kirjeitä nuorelle runoilijalle*, TAI-teos).

Eväitä lyyrikontyöhön tai -harrastukseen saavat lisäksi mm. Werner Milch, Stefan Zweig ja Hans Ulbricht sekä monet Rilken mesenaatteinkin toimineet aatelisnaiset, joista Marie von Thurn und Taxis-Hohenlohe on jäänyt Duinon-linnoineen kirjallisuudenhistoriaan. Suhde ruhtinattariin ja kreivittäriin ei ole läheskään niin salonkimaisen muodollinen, kuin kirjeen aloituksien kohteliaisuus-ornamentit antavat ymmärtää. Liukuma pintalaineista syvään on usein huomaa-

maton, ja tavallisesti jo kirjeen viivästymistä pahoitellessaan Rilke koskettelee luomistyönsä pohjia.

Varsinainen itsetilitysten, jopa rippien kohde on kuitenkin kirjailija-psykoanalyttikko Lou Andreas-Salomé, joka pysyy vuosikymmenet Rilken "äitinä" ja uskottuna. Hänelle osoitetuissa pohdinnoissa on psyykenluotailua, tuskallisten välikausien (esim. vuosiin 1913-16 osuneiden) pesänselvitystä ja freudilaisuuden kommentointia. "Miten kirjani ovat syntyneet" -tyypiset tunnustukset muuntuvat Saloméille suuntautessaan puheiksi aiheesta "miksi runoja ei synny". Koska *Duino elegiat* ovat suomeksikin saatavilla (Aila Meriluodon käännöksinä, WSOY 1994 ja 1995), olen valinnut sarjan kirjeitä valaisemaan elegiain loppuunsaattamisryöppyä edeltänyttä "tyhjiötä", työn valmistumisen riemua ja vihdoin jälkipuinteja, jotka ovat vastauksia tutkijoille. Tunnetuin – ja Rilke-monografioissa käytetyin – elegiain tulkintakirje on laadittu puolalaiselle kääntäjälle Witold Hulewiczille.

Saksalaisista lyriikan tutkijoista Hermann Pongs saa Rilken lämpimän hyväksymisen ja koko joukon biografisia tietoja. Muutamien muiden – kuten Robert Heinz Heygrodtin – kohdalla hyväksymisessä on suuria varauksia, jos kohta lämpö käy läpi näidenkin hienovaraisten ojennusten. Rilke, joka ei oman ilmoituksensa mukaan lue koskaan töistään tehtyjä tutkimuksia tai kritiikkejä, tutustuu niihin vähintään korrektiussyistä, kun joku oppinut lähettää hänelle teoksensa tai kyselylomakkeensa. Auliisti vastaillessaan hän tulee samalla ruokkineeksi jälkipolvien Rilke-tutkijoita.

Valikoimani tavoitteena ei ole ensi sijassa esitellä Rilken elämää, vaikka väistämättä sen tietyt piirteet

tulevat lukijaa vastaan – jo päiväyksistä. Niitä on merkitty Saksan lisäksi ainakin viidessä eri maassa.

Lyyrikko, joka varjeli saksankieltään kirjoittamalla muualla kuin Saksassa; vaeltaja jonka koteina olivat aatelislinnat ja äiteinä mesenaatit; roolipuhdas Runoilija, jolle siisti puku ja tavarain järjestys merkitsi enemmän kuin bohemia – kuvia ja legendoja tästä Euroopan älyhövien suojatista riittää. Harvemmin muistetaan, miten syvästi eläytyvää oli hänen suhteensa moniin kymmeniin kirjekumppaneihin ja miten lähelle lyriikkansa ydinosa hän kirjeissään pääsi. Mesenaateiksi luetellaan naisia, vaikka heihin kuului myös mm. Ludwig Wittgenstein, modernin filosofian yksi oppi-isä. Hän halusi tukea ihailemaansa modernia lyyrikkoa.

Olen pyrkinyt säilyttämään kirjeet pääosin sellaisina, kuin ne *Briefe*-valikoimassa ovat. Sen toimittajalla, joka puolestaan on käyttänyt Rilke-arkistoja, on ollut sama periaate; vain joitain "toisarvoisuuksia" on alkuperäiskirjeistä poistettu. Poiston merkki on kolme pistettä, ja, jos ne ovat kirjeen alussa tai lopussa, puuttuu yleensä myös puhuttelu ja allekirjoitus. Pari omaa pientä poistoani osoitan merkillä --. Kysymys on teknisluonteisista pikkuasioista, joiden relevanttius suomennoslaitoksessa on kyseenalainen ja joiden poisjättö ei riko kirjeen sisällöllistä eheyttä.

Luettavuussyistä olen jakanut joitain sivujen pituisia kappaleita lyhemmiksi ja mukauttanut suomalaisittain outoa välimerkitystä meille tutumpaan käytäntöön. Teosten nimien osoittamista olen yhdenmukaistanut käyttäen kursiiivia. Nimien suomennoksia en ole kuitenkaan kursivoinut, ellei teos ole suomeksi julkaiss-

Voiko taideteosta julkistaa? Mitä on syvimmillään taiteen sisin, mitä katoavuus, mitä “täällä oleminen”? *Duinon elegioiden* runoilija Rainer Maria Rilke (1875-1926) pohtiinäitäkysymyksiä esseenmittaisissa kirjeissään. Häntulkitsiteoksiaan, kertoo niiden synnystä – ja siitäkin, miksi luova työ ei joskus suju. Tässä neljäkymmenen kirjeen valikoimassa (vuosilta 1900-26) lukija kohtaa myös Auguste Rodinin, Paul Cezannén, Paul Valéryn ja Lou Andreas-Salomensen sekä palan 1900-luvun alkupuolen kulttuurihistoriaa.

näköispainos ntamo 2012

www.ntamo.net